Voltaire:
Indický příběh

JAK VŠICHNI VĚDÍ, NAUČIL SE PYTHAGORAS ZA SVÉHO pobytu v Indii ve škole gymnosofistů řeči zvířat a řeči rostlin. Když se jednou procházel na louce blízko mořského břehu, zaslechl tato slova: „Jak jsem nešťastná, že jsem se narodila jako tráva! Sotvaže dosáhnu výšky dvou palců, přijde hltavá obluda, hrozné zvíře, a svýma širokýma nohama mě pošlape; tlamu má ozbrojenu řadou ostrých kos a těmi mě usekne, roztrhá a nakonec mě pohltí: lidé nazývají tuto obludu ovcí. Myslím, že na světě není tvora ohavnějšího."

Pythagoras popošel několik kroků; našel ústřici, která zívala na skalce; ještě se neřídil oním podivuhodným zákonem, jímž je zakázáno pojídat živočichy, naše bližní. Chtěl spolknout ústřici, když pronesla tato dojemná slova: „Ó přírodo, jak šťastná je tráva, která je tvým dílem zrovna jako já! Když ji useknou, znovu naroste, je nesmrtelná; a my, ubohé ústřice, jsme nadarmo chráněny dvojitým krunýřem; zločinci nás pojídají k snídani po tuctech, a je po nás navždy. Jak hrozný osud má ústřice a jak jsou lidé barbarští!"

Pythagoras se zachvěl; pocítil, jak ohavného zločinu by se byl málem dopustil: s pláčem poprosil ústřici o odpuštění a zase ji pěkně položil na skálu.

Když na zpáteční cestě do města hluboce přemýšlel o této příhodě, uviděl pavouky, jak požírají mouchy, vlaštovky, jak se živí pavouky, krahujce, jak chytají vlaštovky. „Tito tvorové," řekl si, „nejsou filosofy."

Ve městě do něho vrazila tlupa rozpustilců a povalila ho. Křičeli: „To je správné, to je správné, zasloužili si to!" — „Kdo? Co?" ptal se Pythagoras vstávaje. A lidé běželi dál

a volali: „Ach, bude to radost, až uvidíme, jak se pekou!"

Pythagoras myslil, že mluví o čočce anebo o nějaké jiné zelenině. Kdepak! Mluvili o dvou ubohých Indech. „Ach, bezpochyby jsou to dva velcí filosofové, kteří jsou unaveni životem," řekl si Pythagoras. „Jsou rádi, že se znova narodí v jiné podobě; je v tom něco radostného, když se stěhujeme do jiného domu, ačkoli jsme vždy ubytováni špatně. Ale není možno přít se o zálibách."

Šel se zástupem až na náměstí. Tam uviděl velkou zapálenou hranici a naproti ní lavici, které říkali tribunál, a na této lavici soudce, kteří všichni drželi v ruce kravský ocas a na hlavě měli čepici dokonale se podobající uším zvířete, které neslo Siléna, když kdysi přijel na zemi s Bakchem a nejprve přešel suchou nohou Eritrejské moře a zastavil slunce a měsíc, jak se to věrně vypravuje v orfických básních.

Mezi těmito soudci byl jeden počestný muž, kterého Pythagoras dobře znal. Tento indický mudrc vysvětlil mudrci ze Samu, oč běží při slavnosti, kterou se chystají uspořádat hindskému lidu.

„Oba Indové," řekl mu, „naprosto nechtějí být upáleni; moji vážení kolegové je odsoudili k tomuto trestu proto, že jeden řekl, že podstata Xaky není podstatou Bráhmy, a druhý tvrdil, že je možno zalíbit se Nejvyšší bytosti ctností, i když při umírání nedržíme krávu za ocas; říkal, že člověk může být ctnostný v každém čase a nenajde vždy krávu v daném okamžiku. Dobré ženy města se tak zhrozily těchto dvou kacířských vět, že nedaly soudcům pokoj, pokud nenařídili popravu těchto dvou nešťastníků."

Pythagoras usoudil, že od trávy až po člověka je na světě mnoho důvodů k žalu. Podařilo se mu však přece jen přivést k rozumu nejen soudce, nýbrž i zbožné ženy. To se stalo na světě jen jedenkrát.

Potom šel hlásat snášenlivost do Krotonu, ale jakýsi nesnášenlivec zapálil jeho dům. Pythagoras při tom uhořel, on, který zachránil dva Indy před plameny. Ať se zachrání, kdo může!

Voltaire: Prosťáček

v okázalé ekvipáži, v doprovodu svých kněží. Slečna ze Saint-Yves si oblékla své nejhezčí šaty, blahořečíc přitom Bohu, a dala zavolat kadeřnici ze Saint-Mala, aby se při obřadu objevila v plném lesku. Přiběhl zvědavý sudí a s ním celý kraj. Kostel byl nádherně vyzdoben; když však měl být Hurón doveden ke křtitelnici, nebyl k nalezení.

Strýc a teta ho hledali všude. Myslili, že je podle svého zvyku na lovu. Všichni hosté, pozvaní na slavnost, prohledávali okolní lesy a vesnice, ale o Hurónovi nikdo nic nevěděl.

Začali se obávat, jestli se nevrátil do Anglie. Někteří se rozpomínali, že ho slyšeli říkat, že tu zemi má velmi rád. Pan převor a jeho sestra byli přesvědčeni, že tam nikoho nekřtí, a chvěli se o duši svého synovce. Biskupa to popletlo a byl připraven vrátit se, převor a abbé ze Saint-Yves byli zoufalí, sudí se vyptával s obvyklou vážností všech kolemjdoucích. Slečna z Kerkabonu plakala; slečna ze Saint-Yves neplakala, ale vydávala hluboké vzdechy, které zřejmě dosvědčovaly její zálibu ve svátostech. Smutně se procházeli kolem vrb a rákosí, které vroubí říčku Rance, když tu náhle zpozorovaly uprostřed řeky velkou bílou postavu s rukama sepjatýma na prsou. Vyrazily mocný výkřik a odvrátily se. Ale zvědavost brzy zvítězila nad vším ostatním, a proto potichounku vklouzly do rákosí, a když si byly jisté, že je nikdo nevidí, dívaly se, co se děje.

KAPITOLA IV

Prosťáček je pokřtěn

Převor a abbé přiběhli a ptali se Prosťáčka, co tam dělá. „K čertu, pánové, čekám tady na křest. Už hodinu jsem tu ve vodě až po krk a není to slušné nechat mě tady nastydnout."

„Drahý synovče," pravil mu něžně převor, „takhle se v Dolní Bretani nekřtí; vezměte si šaty a pojďte s námi."

Při těchto slovech pošeptala slečna ze Saint-Yves své družce: „Myslíte, že se oblékne hned?"

Hurón však převorovi odpověděl: „Tentokrát mi hned tak něco nenamluvíte jako onehdy. Od té doby jsem hodně studoval a jsem si jistý, že se nekřtí jinak. Eunuch královny Kandasy byl pokřtěn v potoce a můžete mi najít v knize, co jste mi dal, jestli se to někdy dělalo jinak. Buďto nebudu pokřtěn vůbec, nebo mě pokřtíte v řece." Marně mu dokazovali, že se obyčeje změnily. Prosťáček byl paličatý, neboť byl Bretonec a Hurón. Pořád měl svého eunucha královny Kandasy; jeho paní teta a slečna ze Saint-Yves, které ho mezi vrbičkami pozorovaly, mu sice mohly oprávněně namítnout, že mu nepřísluší zmiňovat se o podobném člověku, ale přesto to ve své diskrétnosti neučinily. Sám pan biskup mu přišel domluvit, a to je velká věc, ale nic nezmohl, protože Hurón se začal hádat s biskupem.

„Ukažte mi," vyzýval ho, „jediného člověka v té knize, co mi strýc dal, který by nebyl býval pokřtěn v řece, a já udělám všechno, co budete chtít."

Zoufalá tetička si vzpomněla, že tenkrát, když se její synovec poprvé ukláněl, udělal slečně ze Saint-Yves mnohem hlubší poklonu než komukoli jinému, a že dokonce nepozdravil ani pana biskupa tak uctivě a zároveň tak srdečně jako tuto krásnou slečnu. Rozhodla se, že se na ni v této svízelné situaci obrátí, a poprosila ji, aby využila svého vlivu a přiměla Huróna, aby se dal pokřtít stejným způsobem jako Bretonci; byla totiž přesvědčena, že z jejího synovce nebude nikdy křesťan, bude-li stát na tom, že chce být pokřtěn v tekoucí vodě.

Slečna ze Saint-Yves se začervenala tajnou radostí, že jí svěřili tak důležitý úkol. Přistoupila skromně k Prosťáčkovi, tiskla mu velmi ušlechtilým způsobem ruku a pravila: „Udělal byste mi něco k vůli?" a při těch slovech klopila a zase zvedala oči s dojemnou něhou. „Ach, všechno, co budete chtít, slečno, všechno, co mi poručíte, křest vodou, křest ohněm, krví, nic vám nemohu odmítnout." Slečně ze Saint-Yves připadla sláva, že dvěma slovy dosáhla

toho, co nedokázala ani převorova horlivost, ani opětované výslechy pana sudího, ba ani přesvědčování pana biskupa. Tušila svůj triumf, necítila však dosud jeho celý rozsah.

Křest byl vykonán a přijat se vší slušností, okázalostí a půvabem. Strýc a teta přenechali panu abbému ze Saint-Yves a jeho sestře čest držet Prosťáčka u křtitelnice. Slečna ze Saint-Yves zářila radostí, že je kmotrou. Nevěděla, k čemu ji ten titul zavazuje, a přijala poctu, aniž znala její osudné důsledky.

Nikdy není žádný obřad, aby po něm nenásledoval slavnostní oběd. Všichni zasedli po křtu ke stolu. Dolnobretonští vtipálkové pravili, že víno se nemá křtít. Pan převor řekl, že podle Šalomouna víno potěšuje srdce člověka. Pan biskup dodal, že patriarcha Juda musil uvázat své oslátko k vinnému kmeni a vyprat si roucho v červeném víně a že jeho osobně velice rmoutí, že to nemůže udělat zrovna tak v Dolní Bretani, jíž Bůh odepřel vinice. Každý se snažil udělat vtip na Prosťáčkův křest a poklonu kmotře. Věčně vyslýchající sudí se zeptal Huróna, dostojí-li svým slibům. „Jak chcete, abych porušil své sliby," odpověděl Hurón, „když jsem je složil do rukou slečny ze Saint-Yves?"

Hurón se rozpálil; pil hodně na zdraví své kmotry. „Kdybych byl pokřtěn vaší rukou," pravil, „studená voda, kterou mi lili na krk, by mě byla asi spálila." Sudímu se to zdálo příliš poetické, protože nevěděl, jak často v Kanadě užívají alegorie. Kmotra s tím však byla na výsost spokojena.

Prosťáčka pokřtili jménem Herkules. Biskup ze Saint-Mala se pořád ptal, jaký je to divný svatý, že o něm nikdy neslyšel. Jesuita, který byl velmi učený, mu řekl, že to byl svatý, který udělal dvanáct zázraků. Byl tu také třináctý, který se vyrovnal dvanácti ostatním, ale o tom by jako jesuita neměl mluvit; byla to zázračná proměna padesáti dívek v ženy za jedinou noc. Jeden přítomný vtipálek tento zázrak důrazně podtrhoval. Všechny dámy sklopily zraky a podle Prosťáčkova vzhledu usoudily, že je hoden svatého, jehož jméno nosí.

KAPITOLA V

Prosťáček se zamiloval

Je třeba přiznat, že od toho křtu a oběda si slečna ze Saint-Yves horoucně přála, aby se za přispění pana biskupa podílela ještě na jedné svátosti s panem Herkulem Prosťáčkem. Přesto si však jako dobře vychovaná a skromná dívka neodvažovala přiznat své něžné city, ale když jí unikl pohled, slovo, pohyb nebo myšlenka, zahalila je pláštěm nekonečně půvabné cudnosti: byla něžná, živá a moudrá.

Jakmile pan biskup odjel, setkali se Prosťáček a slečna ze Saint-Yves, aniž pomyslili na to, že se hledají. Dali se spolu do řeči a sami přitom nevěděli, co si nakonec řeknou. Prosťáček jí nejprve řekl, že ji miluje z celého srdce a že krásná Abakaba, do níž byl u nich doma k zbláznění zamilován, se jí nemůže rovnat. Slečna mu odpověděla s obvyklou skromností, že o tom musí co nejdřív říci svému strýci panu převorovi a paní tetě, a že pokud jde o ni, promluví se svým drahým bratrem abbém ze Saint-Yves a že doufá, že budou všichni souhlasit.

Prosťáček jí odpověděl, že nepotřebuje ničí souhlas, že se mu zdá být nanejvýš směšné chodit se ptát jiných, co má dělat, a že když se dva dohodnou, není zapotřebí, aby je dával dohromady někdo třetí. „Neptám se nikoho na radu," pravil, „když chci jíst, lovit nebo spát. Vím velmi dobře, že v lásce není na škodu mít souhlas osoby, kterou máme rádi, ale protože nejsem zamilován ani do svého strýce, ani do tety, nemusím se v té věci obracet na ně; a jste-li téhož mínění, obejdete se rovněž bez pana abbého ze Saint-Yves."

Dovedeme si představit, že krásná Bretonka použila celého svého ostrovtipu, aby přiměla svého Huróna řídit se pravidly slušnosti. Dokonce se rozzlobila a pak se zase smířila. Bůh ví, jak by byl tento rozhovor skončil, kdyby si k večeru nebyl pan abbé odvedl sestru na opatství. Prosťáček nechal spát strýce a tetu, kteří byli oba poněkud